

Sibo van Ruller*

Uit de nalatenschap van Nico Muller (1879-1965)

Het tijdschrift dat u nu onder ogen hebt, PROCES. Tijdschrift voor berechting en reclassering, verschijnt al sinds 1922. Aanvankelijk heette het Maandblad voor berechting en reclassering. De grondlegger en inspirator was Nico Muller. Vanaf het begin was hij hoofdredacteur en hij zou deze functie tot maar liefst 1960 blijven vervullen. De inhoud van dit tijdschrift werd in al die jaren voor een niet onaanzienlijk deel door hemzelf geschreven. Bij de oudere lezers zal de naam Nico Muller nog steeds bekend in de oren klinken, maar bij jongeren is dit, vermoed ik, niet meer het geval, hij is immers al 38 jaar geleden overleden.

Deze Nico Muller was niet alleen de persoon die dit tijdschrift decennialang heeft doen verschijnen, hij was in strafrechtelijk Nederland op vele gebieden een toonaangevende figuur. Zijn bekendheid ontleende hij voor een deel aan zijn vele publicaties. Toen hij 75 jaar werd, is voor hem een liber amicorum gemaakt. Men heeft toen geprobeerd een lijst met publicaties (tot en met 1952) van Muller te vervaardigen. Eigenlijk was dit, aldus de samensteller, G.Th. Kempe, 'onbegonnen werk' omdat zijn teksten niet alleen talloos waren, maar ook wijd verspreid gepubliceerd. Kempe kwam uiteindelijk tot een 'noodgedwongen onvolledige' lijst met ongeveer 350 titels.¹

Muller promoveerde in 1908 met een voor die tijd bijzonder proefschrift: een uitvoerige empirische studie naar de

achtergronden van recidivisme.² Een enigszins vergelijkbaar empirisch criminologisch onderzoek zou pas decennia later van de grond komen. Hij verrichtte zijn promotieonderzoek toen hij nog maar net zijn rechtenstudie had voltooid. Voor een jonge jurist, die nauwelijks kon terugvallen op eerder verricht criminologisch speurwerk, vertoonde hij verrassend veel inzicht in de haken en ogen van sociaal-wetenschappelijk onderzoek. Hij wantrouwde statistieken en eenzijdige kwantificatie en deed veel moeite zijn gegevens aan te vullen met kwalitatieve gegevens.³

Muller is vijftig jaar (1909-1959) voorzitter geweest van het hoofdbestuur van de grootste reclasseringsorganisatie in Nederland, het 'Nederlands Genootschap tot Reclassering'. Daarbij was hij ook rechter, van 1915-1930 te Alkmaar en nadien tot 1949 politierechter te Amsterdam. Al deze functies vulde hij met groot elan. Zijn bekendheid ontleende hij echter niet alleen hieraan, maar ook aan het grote idealisme waarmee hij bepaalde ideeën probeerde te realiseren.

Muller is niet bekend geworden vanwege zijn merites op strafrechtstheoretisch terrein. Daarvoor was hij te veel een man van de praktijk, iemand die probeerde de misdaadbestrijding in Nederland daadwerkelijk te beïnvloeden.

In het boek van J. Janse de Jonge *Om de persoon van de dader* (1991) is een biografie van Muller opgenomen.⁴ Daarin wordt hij

* Dr. Sibbo van Ruller is universitair docent Criminologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en redacteur van PROCES.

1 *Straffen en helpen. Opstellen over berechting en reclassering aangeboden aan Mr. Dr. N. Muller*, Amsterdam: Wereldbibliotheek, 1954, hierin: G.Th. Kempe, 'Bibliografie van publicaties van Mr. Dr. N. Muller', p. 362-377.

2 Nicolaas Muller, *Biografisch-aetiologisch onderzoek over recidive bij misdrijven tegen den eigendom*, Utrecht: Kemink & zoon, 1908.

3 Ook hierover: Jac. van Weringh, *De afstand tot de horizon. Verwachting en werkelijkheid in de Nederlandse criminologie*, Amsterdam: Arbeiderspers, 1986, p. 67-70.

4 J.A. Janse de Jonge, *Om de persoon van de dader. Over straftheorieën en voorlichting door de reclassering*, Arnhem: Gouda Quint, 1991, p. 15-61.

geschetst als iemand met een groot besef van de tekortkomingen van de toenmalige strafrechtspleging; het was namelijk daadgericht, vergeldend, maar niet geschikt voor analyse en oplossing van achterliggende problemen van wetsovertreders. Muller was een duidelijke vertegenwoordiger van de veel meer instrumentalistisch ingestelde 'moderne richting', die na een heftige scholenstrijd met de 'klassieke richting' in de eerste decennia van de twintigste eeuw steeds meer invloed was gaan krijgen. Hij heeft zich zeer ingespannen om de straf een pedagogische dimensie te geven, vooral in het strafrecht voor jeugdigen.

In 1936 trad hij in het huwelijk met Bertie Cohen. Mevrouw Muller zou na het overlijden van haar man in 1965 tot op zeer hoge leeftijd (tot haar eigen overlijden in 2002) actief deel blijven uitmaken van het bestuur van het tijdschrift 'Proces', het geesteskind van haar echtgenoot. Kort geleden kreeg de redactie een restant aangeboden van de vele papieren die ooit door Muller zijn beschreven. Dit restant bestaat uit 39 schoolschriften en aantekenboekjes en nog enkele losse papieren. Hij moet redenen hebben gehad om deze documenten te bewaren. Dit heeft de redactie aangeleiding gegeven om de inhoud van het geschreven te inventariseren en de historische waarde ervan in te schatten. Uiteindelijk zal het geheel worden aangeboden aan het Nationaal Archief (het voormalig Rijksarchief).

De inhoud van het materiaal bestaat uit aantekeningen die Muller heeft gemaakt tijdens enkele van zijn vele bezoeken aan buitenlandse rechtbanken, gevangnissen en reclasseringsinstellingen: Engeland (1911), Frankrijk (1911), Zwitserland (1922), Duitsland (1922) en Duitsland (1933). Ook zijn er in het bestand schriften aanwezig met informatie over individuele wetsovertreders, waarschijnlijk mensen met wie hij kennis heeft gemaakt in zijn functie als onderzoeker of als rechter. Het materiaal bevat daarnaast negen schriften over uiteenlopende onderwerpen, zoals over het Franse criminaliteitsbeleid, over verbanning en over bestrijding van criminaliteit door opsluiting van daders in gestichten. Opmerkelijk zijn twee schriften met gegevens over het alledaagse leven in de Amsterdamse onderwereld.

Eén daarvan bevat interessante gegevens afkomstig van een zekere 'Faber', een 'beroepsmisdadiger' aan wie Muller in zijn dissertatie een van zijn gevalbeschrijvingen heeft gewijd. Muller heeft op het etiket van het schriftje waarin hij de woorden van Faber heeft opgetekend geschreven: *De geheimen van 't duister Amsterdam ontsluit, of De hedendaagsche dievenwereld geschetst*. Deze Faber was een intelligente en autodidacte man met een groot observatievermogen. Als men Mullers aantekeningen leest over wat Faber hem vertelde, krijgt men af en toe de indruk dat deze Faber de criminele subcultuur waarin hij verkeerde als een antropoloog wist te bekijken. Deze tekst geeft interessante inzichten in de Amsterdamse zelfkant van de eerste jaren van de twintigste eeuw.

In de korte tijd waarin ik de volledige verzameling schriften en aantekeningen van Muller onder ogen had, kon ik niet met zekerheid vast stellen in hoeverre zij belangwekkende ongepubliceerde gegevens bevatten. Maar ik vermoed dat de kans hierop niet groot is. Hij had namelijk de gewoonte veel korte stukjes te schrijven over zijn buitenlandse ervaringen, en de 14 schriften met gevalstudies wekken sterk de indruk manuscript te zijn of uitwerkingen van de vele casusbeschrijvingen in zijn proefschrift.

De aantekeningen die hij heeft gemaakt van zijn gesprekken met de beroeps-crimineel Faber lijken het meest belangwekkend. Een klein deel ervan is terug te vinden in Mullers dissertatie, maar de rest zou wel eens ongepubliceerd kunnen zijn gebleven. In de hierboven genoemde Muller-bibliografie van Kempe was niets te vinden dat wees op een publicatie *De geheimen van 't duister Amsterdam*, of iets van dien aard. Helaas zijn deze Faber-teksten brokkelig, af en toe in telegramstijl geschreven, soms moeilijk te ontcijferen en niet erg omvangrijk. Daardoor zijn zij niet goed rechtstreeks publiceerbaar, maar wel goed te gebruiken voor een eventueel ooit te verrichten historisch criminologisch onderzoek naar criminele subculturen.

Nico Muller was veelzijdig, hij had grote invloed op allerlei ontwikkelingen, was langdurig aanwezig op het toneel van het Nederlandse strafrecht en heeft veel teksten nagelaten. Ook wist hij af en toe

vakgenoten aardig tegen de haren in te strijken. Dit zijn redenen waarom er ooit eens, en liefst over niet al te lange tijd, een biografie over hem geschreven zou moeten worden. De doos met schriftjes zou daarbij goede diensten kunnen bewijzen.